

Telemarksarkivet og Telemarks privatarkiver: En ressurs for framtida

Det er ikke hverdagslig at det startes en ny arkivinstitusjon; det er ikke hverdagslig at museer utvikler permanente driftsorganisasjoner sammen; det er ikke hverdagslig at museer satser store ressurser på privatarkiver; og det er ikke hverdagslig at det lages en organisasjon hvis målsetninger er offensive på det å bidra til et representativt samfunnsminne for et helt fylke.

Vi er mange som har jobbet med å utvikle en satsning på arkiv ved museene i Telemark gjennom mange år nå; det har avkrevd stor innsats, så denne markeringa har i alle fall jeg gledet meg til i lang tid. Dere! Da er vi faktisk i gang. Så i dag er ikke en hverdag men en arkivfest.

Hvem er vi, hva er Telemarksarkivet og hvordan skal privatarkivarbeidet som er planlagt forstås? Noen svar skal foreslås herfra, og svar skal Telemark lage sammen med oss; dette foredraget forsøker å oppsummere utgangspunktet nå i dag. For skal vi ha en ide om hva som er programmet for framtida, så er det godt å ha kunnskap om hva som har vært, og hvordan det har blitt slik.

I et altfor bredt sveip over fortid og nåtid, kan det være greit å begynne med nåsituasjonen. Hvem er Telemarksarkivet og hvordan er vi organisert?

Fotoarkivarer og arkivarer på Arbeiderbevegelsens Arkiv i Telemark, Norsk industriarbeidermuseum, Telemark museum og Vest-Telemark museum utgjør det vi kaller Telemarksarkivarene. Kjære kolleger vær vennlig å reis dere. Dette er ansatte ved museene i Telemark som sammen skal jobbe

med bevaring og bruk av historiske arkiver og fotosamlinger fra privat sektor.

Siden 2012 er det innenfor prosjektet PRAKT - Privatarkiv i Telemark - jobbet for å lage en felles satsning. Parallelt med prosjektet er privatarkivarbeidet internt på museene gitt høyere prioritering, og kompetansen på arkiv er forbedret. Den utviklinga skal fortsette, for arkivbevaring og arkivformidling er områder i en rivende utvikling; og evner ikke fagfolkene å gjøre arbeidet godt nok, vil Telemarks samfunnsminne ikke få det innholdet og de verdiene som det trenger.

Et utgangspunkt og med inspirasjon fra filosofen Derrida, som arkivforsker Gudmund Valderhaug gjentatte ganger understreker for arkivarene i Norge (og dette er en omskriving): Et godt arkiv, er et etisk arkiv. Og: Etikk handler om gjestfrihet. Dette er ingen floskel for det er nødvendig å knytte sammen arkivarene med det vi skal lage: Arkivet. Det er ikke nok med gode handlinger; ideene må også være i orden. Etikk handler om arkivarenes møter med både mennesker og arkiv. Derfor bør det være et mål at Telemarksarkivet skal være et gjestfritt arkiv, det trengs faktisk; for å gjøre arkivbevaring og bruk av arkivene reell for flest mulig så trengs det åpenhet og gjestfrihet. Det er jo så mange, som faktisk har rett på å bidra til å bygge samfunnsminnet vårt. Dette handler om demokrati. Folket skal inn i arkivet. Ikke mindre enn det.

Det formelle etiske regelverket til International Council on Archives kan kanskje oppsummeres som et bredt samfunnsoppdrag. Et samfunnsoppdrag som avkrever inkludering og involvering på tvers av hele samfunnslivet, kanskje også inn i privatsfæren enkelte ganger. På dette

området har det skjedd mye de siste tiårene. Samfunnet har blitt viktigere for arkivene; arkivsfærens offentlighet er nok utvidet. Mer om dette snart.

Innenfor rammen av hvordan arkivarene utfører oppgavene sine: Fra verdivurdering og relevansen og oppbyggingen av potensielle historiske arkiver; via rådgiving i arkivdanning; via preventiv bevaring av papirdokumenter; via katalogisering av tradisjonelle arkivers sentrale serier, registraturer, kopibøker, møteprotokoller; via arkivbeskrivelser; via magasiner og flere andre operasjoner, som til sammen bidrar til at historisk arkivmateriale bevarer og forberedes for bruk. Så har kanskje ikke utviklingen vært spesielt stor? Det er i alle fall en kontinuitet i forhold til hvordan jobber gjøres, og arkivfagets ideologiske tradisjon knyttet til proveniens - om opphavelig indre og ytre orden - er den robuste, sentrale ideen.

Hva er arkiv; hvordan blir historiske arkiv til? Her er det også kontinuitet. Begrunnelsen for hva arkiv er og hvorfor dette er et viktig fenomen er knyttet til at det er laget som del av aktiviteten til en konkret aktør. Når dokumentasjonsbehovet til foreningen, bedriften, personen eller barnehagen slutter; så er arkivet truet. Kan det bidra til at arkivet kan tenkes å ha utvidet dokumentasjons-, samfunnsmessig- eller annen historisk verdi; så vil det forhåpentligvis gis en mulighet til å leve videre. Som et historisk arkiv i en arkivbevaringsinstitusjon.

De største bedriftsarkivene i Telemark, tenderer kanskje til å være samfunnsarkiver for steder som Rjukan, Skotfoss og Herøya. Et eksempel vil være Hydro Rjukans arkiver. Nå skal det sees utover disse

veldokumenterte «lommene» og forsøke å dyrke helhetene og mangfoldet i hele fylket.

Hvordan Telemarksarkivet skal gjøre dette – selvsagt skal depotarkivarenes håndverk brukes – virkemidlene er avklart. Søknaden er sendt, behandlet og innvilget av Telemark fylkeskommune. Søknaden er også sendt til staten.

Av rent og ikke uvesentlige instrumentelle verdier betyr dette seks nye høykompetanse-arbeidsplasser; som spres over hele Telemark. Museenes søknader til myndighetene er nøkterne og kan oppsummeres som i alt seks nye stillingshjemler; en ny fotoarkivar og en ny arkivar ved hver av våre tre museer. Gis museene disse nye ressursene vil det, kombinert med de ressursene vi har fra før og bruker på samlingene av privatarkiver og fotosamlinger; bli slik at Telemarksarkivet har gode ressurser sammenlignet med andre regionale arkivinstitusjoner i Norge.

I tillegg skal det understrekes at behovet for nytt arkivmagasin ved Telemark museum er et vesentlig mål; og planen er at dette skal finne sin plass i det nye museumsbygget på Brekke.

Telemarksarkivet er annerledes enn de fleste andre arkivinstitusjoner: For rammen er jo kombinasjonen av arkivinstitusjon og museum; en ramme som kanskje kan bidra til å formidle arkivene og fortida på nye og spennende måter. Forhåpningen er at denne kombinasjonen kan gi arkivene et større publikum.

Telemarksarkivet skal bygge videre på de arkivbevaringstradisjonene som vi allerede har her i Telemark. Og fylket har flere arkivinstitusjoner og museer som har mange tiår med stor aktivitet bak seg. Aller fremst blant disse er Arbeiderbevegelsens Arkiv i Telemark og Lokalhistorisk arkiv i Vinje; disse står sammen med museene innenfor en tradisjon som handler om at arkiver fra privat sektor er sentral samfunnsdokumentasjon.

Pionerene i Norge er Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek (Oslo) og Opplandsarkivet. Sistnevnte har vist vei organisatorisk; både før og etter museumsreformen. Opplandsarkivet har bestått selv om museumslandskapet i det fylket også har gjennomgått store endringer.

Det bygges videre på konkrete resultater; mengden og innholdet arkiver bevart i Telemark ligger rundt snittet for Norge. Det er mange vesentlige arkivsamlinger som vi skal fortsette å forvalte.

Telemarksarkivet kan være et innspill til å videreutvikle privatarkivarbeidet i Norge. Og dette er Arkivmeldingen fra 2012 konkret på. For lite materiale fra privat sektor er del av Norges samfunnsminne; bare litt over 20% av bevart arkivmateriale i norske arkivinstitusjoner kommer fra privat sektor. Et helhetlig, representativ samfunnsminne er det politiske målet vedtatt av Stortinget; Telemarksarkivet kan være en regional løsning for å øke trykket innenfor privatarkivarbeidet. Kan hende den har verdi i andre deler av landet også?

Som resten av Arkiv-Norge er vi også i gang med å analysere arkivsamlingene og lage samfunnsanalyser, som til sammen skal bidra til å avklare hvilke arkiver som skal prioriteres høyt når strategiene for

innsamling av historiske arkiver lages. Dette arbeidet er planlagt, underveis, med mange spennende aktiviteter den neste tida. Vi skal legge til rette for at dere her, og mange andre får bidra til dette arbeidet. Den ledende arkivaren Bjørn Bering, som er fra Telemark, har for eksempel gjentatte ganger pekt på hvor få av kristenfolkets arkivers som er bevart i Telemark. På tross av at Telemark har hatt mange, populære og aktive frikirkelige miljøer. Denne folkebevegelsens arkiver er til de grader underrepresentert i det bevarte materialet.

Noen ord om bruk av arkivene. La det være helt klart: Arkivene er ikke en død avlukket ressurs. De er tilrettelagt for bruk og får først og fremst sin verdi når de er tilgjengelige og kan nyttiggjøres av samfunnet. Dette står helt sentralt i oppdraget.

For å avslutte; for i morgen begynner hverdagen, mye arkivarbeidet venter; gjennom arkivfesten bygges arbeidslysten opp.

Når vi sammen har valgt å bruke hele fylket som ramme for å utvikle de historiske arkivene i Telemark; og har som målsetning å bidra til å lage et representativt samfunnsminne, da er det kanskje en viktig tanke som bør være aller fremst. Og den tanken er:

Telemarksarkivet og Telemarks privatarkiver, skal være en ressurs for framtida.

Takk for oppmerksomheten!

Kjetil H Djuve, koordinator i Telemarksarkivet